

לימודים שונים באשה

אשה הרוצה להאזין לשיעור דף היומי אין לאשה לשמוע וללמוד דף היומי גמרא, דזהו עיקר האיסור של מלמדה תפלות. (שואל ומשיב מהדו"ח ח"ג סי' מא, שו"ת דברי בניהו ח"ח דף קכז, וע"ע הליכ"ע ח"ח עמ' שפז)

לימוד משניות לאשה

אין לאשה ללמוד משניות כלל (שו"ת אג"מ ח"ג יו"ד סי' פז), מלבד פרקי אבות שרובם דברי מוסר והנהגת אבותינו. (ח"ח בספרו ליקוטי הלכות סוטה כא.)

תיקון חצות לאשה

יש אומרים שאין לנשים לומר תיקון חצות דעת (בא"ח ש"א פר' וישלח אות ו, שו"ת רב פעלים ח"א סוד ישרים סי' ט). וי"א שנשים שיש להם יראת שמים, טוב שיאמרו גם הם תיקון חצות, ותבא עליהם הברכה. (כה"ח סי' רפה אות טו, הליכ"ע ח"ג עמ' נג)

שניים מקרא ואחד תרגום לנשים

נשים פטורות משמו"ת (שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' ס, שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' רטו אות לה) ומ"מ אם תקרא תבא עליה הברכה, (חזו"ע ש"א עמ' שכט), ותזכנה עי"ז לאריכות ימים כשכר הגברים (בשם הגריש"א) ולפני שקוראות תאמרנה שהוא בלי נדר שלא יקבע עליהן כחובה. (שו"ת מקור נאמן)

קריאת שמע שעל המיטה לנשים

נשים חייבות בקריאת שמע שעל המיטה. (שו"ת רב פעלים ח"א סוד ישרים סי' ט, שעה"צ סי' רלט ס"ק טז, וע"ע בתשובות והנהגות ח"א סי' קצח)

לימוד ליל שבועות לנשים

הלימוד בלילה הזה מיועד לנשים ולא לנשים, ואין להם בזה שום עניין, ובפרט לא לצאת לרחבה של עיר ובתי כנסיות שלא יחסיאו את הרבים ההולכים לקדש עצמם (חזו"ע יו"ט עמ' שי, ועי"ע ברב פעלים ח"א סוד ישרים סי' ט). מאידך ראה בכה"ח (סי' תצד אות ח) שכ' שנשים שספרו כל ספירת העומר, יכולות ללמוד התנ"ך בליל חג השבועות בכדי להשלים התיקון.

מה מותר וצריכה ללמוד

לימוד דינים והלכות ששייכת בהם אף על פי שאין לאשה ללמוד תורה, מכל מקום חייבת ללמוד הלכה למעשה בדברים ששייכת בהם, בכדי שלא להיכשל באיסורים. (רמ"א יו"ד סי' רמו ס"ו, מהריק"ש בערך לחם, ספר חסידים סי' שיג, שיורי ברכה או"ח סי' מז, מאמר מרדכי ח"א סי' יא, לימוד התורה, זכאי פי"ד)

איזה הלכות האשה שכיחה בהם

ואלו ההלכות [ללא טעמים] שצריכה האשה ללמוד ולדעת כיצד לנהוג בהם: הלכות שבת, נדה, טבילה, מליחה [וע"ע בימינו שכמעט ואין מצוי שנשים יעסקו למעשה בדינים אלו, אם יש עניין שילמדו הלכות אלו] איסור יחוד, צניעות, וכן כל מצוות עשה שאין הזמן גרמא, וכל מצוות לא תעשה של תורה ודברי סופרים (ס' חסידים סי' שיג, שו"ע הרב יו"ד סי' רמו ס"ק יד), וכן עינייני חלה והדלקת הנר וזמנו (ליקוטי הלכות סי' יא אות ה), וכן ילמדה נוסח תפילה וברכות הנהנין (יעלוז חסידים על ספר חסידים סי' שיג, וע"ע ביב"א ח"ב יוד סי' יז אות ח)

חיובה ללמוד ע"י עצמה

יש מי שאומר שהחיוב של האשה לדעת ההלכות הנחוצות לה היא על ידי שתלמד בעצמה ולא שאביה או בעלה ילמדוה (שולחן גבוה יו"ד סי' רמו סעי' יט)

לימוד תורה שבכתב

יש אומרים שכל ציווי חכמים שלא ללמד את ביתו תורה זה רק על תורה שבעל פה כגון משניות גמרא וכד' (שו"ת אג"מ ח"ג יו"ד סי' פז), אבל תורה שבכתב מלכתחילה לא ילמדה, אבל אם למדה אינו כמלמדה תפלות (רמב"ם הל' ת"ת, שו"ע יו"ד סי' רמו ס"ו), ויש אומרים שמותר מלכתחילה ללמוד תורה שבכתב (ט"ז סי' רמו ס"ד, שואל ומשיב מהדו"ח ח"ג סי' מא, וע"ע ציץ אליעזר ח"י סי' ט, נחל איתן על הרמב"ם פא מהל' ת"ת ה"ג, וע"ע בשו"ת קול אברהם ח"א סי' מד)

איסור בחוקותיהם לא תלכו, ולא ילבש

יש מי שאומר שאשה הלומדת תורה עוברת משום איסור 'בחוקותיהם לא תלכו', משום שעושות כן כדרך הגויים הרוצים להשוות הנשים לגברים (שו"ת דברי חכמים גיבור עמ' רעח). ויש מי שרמז איסור לימוד תורה לנשים באיסור 'לא ילבש'. (בעל הטורים על הפס' לא ילבש)

איסור לימוד תורה לאשה

ללמד תורה לאשה

אין מלמדים תורה לאשה בעומק התלמוד, וטעמי המצות וסודי התורה, שנא' 'ולמדתם אותם את בניכם', ודרשו חז"ל: ולא בנותיכם. (קידושין כט; סוטה כא, שיורי ברכה או"ח סי' מז, שו"ת יבי"א ח"ב יו"ד סי' יז אות ח)

טעם איסור לימוד תורה לנשים

הטעם שנאסרו הנשים בלימוד תורה בעיון ופלפול, משום שמוציאות דברי תורה לדברי הבאי [כדבר תפל ללא טעם ועניין] (רמב"ם הל' ת"ת פ"א הל' יג), ויש אומרים שלא תתחבר למושב חכמים ויבאו לעבירה (רע"ב מסת סוטה)

מצינו נשים צדקניות שלמדו תורה

והנה נאמרו באחרונים כמה טעמים ליישב את אמותינו הצדקניות שהיו מועטות מהן שלמדו אף תורה שבע"פ, ומהם: ברוריה אשת ר' מאיר בת ר' חנינא בן תרדיון (פסחים סב; ובתוספתא כלים בב"ק פ"ד ה"ט), ובנותיו של אחר התווכחו עם ר' יהודה הנשיא עד שהודה להן שהלכה כמותן (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א דף ט); וביתו של רש"י כשחלה היתה חותמת הלכה ושו"ת בשמו (שיבולי הלקט ח"ב סי' נז), ר' שמואל מפלייזא מביא דינים מחותנו בשם חותנתו (אור זרוע ח"ב סי' נט), רעדל כלתו של מהר"י איסרליי, שקדה על התורה כאחד הגברים (ליקוטי יושר ח"ב סי' לב), הרוקח משבח את אשתו בזה"ל: פיה פתחה בחכמה בכל איסור היתה יודעת וביום השבת היתה יושבת ודורשת (בספרו הרוקח), בשו"ת התשב"ץ הביא תירוצ' לקושיית התוספות בשם רבנית אחת וכ' דהיא מלומדת בתורה ומבארת מקומות אחדים בתלמוד (שו"ת התשב"ץ ח"ג סי' עח), ומובא שהיתה בת ראש ישיבה אחד שהיתה מוסרת שעורים לבחורים דרך חלון שאינם רואים אותה (ס' סיבובי ר' פתחיה מרגנשבורג) וי"א שספר הכלבו אשה חיברה אותו (קורא הדורות דף כג), אמו של רע"א השתבחו בה שהיא מלומדת כגברא (שו"ת רע"א סי' כט), בעל החוות יאיר השתבח בזקנתו שהיתה מופלגת בלימוד התוה"ק (בהקדמה לחוות יאיר), ואמו של המהרש"ל תפסה ישיבה כמה שנים (מהרש"ל סי' כט), אשתו של השל"ה הק' (נוסח המצבה, בהקדמה לס' השל"ה), אמו של חכם ר' יהודה צדקה, זקנתו של ר' מרדכי אליהו, אחייניתו של הבא"ח היתה לומדת ח"י פרקי משנה בכל יום, והיתה משיבה הלכה לשואלים על בוריה, ונראה שלמד כן מסבתו של הבא"ח (שו"ת רב פעלים). ואולי זה מש"כ הרמב"ם "שורב נשים אין דעתן מכוונת להתלמד", וזה גם מש"כ השו"ע שאם למדו מקבלים מעט שכר, באופן שלמדו כהוגן מבלי לטעות לדברי הבאי.

שכר הנשים בלימוד התורה

נשים במאי זכין

נשים במאי זכין דאקרוי בנייהו לבי כנישתא ובאתנוי גבריהו בי רבנן ונטרין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן (ברכות דף ט ע"א), הרבה מצוות מעשיות ישנם לנשים שהרי כל מצוות עשה שאין הזמן גרמא הן חייבות אולם ישנה מצוה אחת שהיא החזקת לימוד התורה על אף שהיא פטורה ממצוות לימוד תורה בכל אופן יש לאשה חלק בלתי נפרד והיא זוכה בו לחיי עולם הבא בזה ובמה שהיא מסייעת מעודדת ומחזקת את בניה ובעלה בלימוד התורה על אף שהיא לא עשתה בפועל כלום רק יושבת ומצפה מתי יגיע בעלה משיעור תורה גם על השב ואל תעשה מעלתה היא עצומה ועומדת לה לחיי עולם הבא. (ס' דברות אליהו פנחסי ח"ב עמ' קעא)

שחולקת שכר עם בנה ובעלה

אשה המסייעת לבנה ובעלה ללימוד תורה, נוטלת שכר מושלם (רמ"א יו"ד סי' רמו ס"ו), וי"א אף יותר מהם, ועליה נאמר 'אשת חייל מי ימצא', עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון, אשה יראת ה' היא תתהלל, ואוכלת פרותיה בעולם הזה, והקרן קיימת לה לעולם הבא (ערוך השולחן סי' רמו ס"ב), והרי היא נוטלת בשכר חלק כחלק עם בעלה ולא חצי חצי אלא נר לאחר נר למאה. (יבי"א ח"ז יו"ד סי' יז אות ב, ובח"ח יו"ד סי' לז אות ד)

שכר אשה הלומדת לעצמה

אשה שלמדה תורה, יש לה שכר, פחות משכר האיש שלומד תורה, מפני שאינה מצווה (רמב"ם הל' ת"ת פ"א הל' יג, שו"ע יו"ד סי' רמו ס"ו), ומלכתחילה אין לאשה ללימוד ולסמוך על עצמה שתלמד טוב. (שולחן גבוה יו"ד סי' רמו אות יט, שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קנ)

שהאשה תעבוד בכדי שהבעל ילמד תורה

בדורות האחרונים הונהג שהאשה יוצאת לעבוד בכדי לעזור לבעל במה שהתחייב לזון ולכלכל את בני ביתו, והוא יוכל לשבת בכולל מתוך ישוב הדעת ולעסוק בתורה ה', וצריך להיזהר בכמה מכשולות חמורות: א. איכות הלימוד וניצול הזמן בכולל, ב. מקום העבודה של האשה [מקום נקי ללא גברים, ופעילות כשרה עם טכנולוגיה שמורה, ובשעות עבודה ראויות], ג. כמות ההכנסה ורדיפה אחר הממון. ולכן אם הדבר נעשה בפשטות וצניעות, הנה מה טוב, ולא יצא שכרו בהפסדו.

לימוד תורה לנשים בזמן הזה

כיום שהתרופפה האמונה, יש לחזקה על ידי לימוד בנותיו חומש נביאים וכתובים ומוסר חז"ל, כפרקי אבות, ומנורת המאור, בכדי שלא יסורו מדרכי אבותינו. (ח"ח בספרו ליקוטי הלכות סוטה כא., וע"ע ויואל משה מאמר לשון הקודש סי' מח)

אמא ללמוד עם בנה

אין חיוב לאמא ללמד את בנה תורה [גם כשאביו נפטר], ורק האב מחוייב ללמד את בנו תורה, ומכל מקום אם מסייעת לו ללימוד נוטלת שכר על כך. (רמ"א יו"ד סי' רמו ס"ו)

ללמוד עם בנה למבחן

נראה שאם האשה לא לומדת במטרה ללימוד אין בזה איסור, כגון הלומדת משניות עם בנה לחזרה על מה שלמד בת"ת, או כהכנה למבחן וכד'.

לחזור עם אשתו למבחן בגמ' בכולל

נראה שמותר לאברך כולל, המעוניין לחזור למבחן בביתו, ומעוניין בחברותא, לישוב עם אשתו ולבאר לה את הסוגיא בכדי שיחקק במוחו, ובלבד שלא נעשה בקביעות על סדר המסכת, אלא כשנצרך לכך.

מסירת שיעור כשיש נשים בעזרה

מותר לרב למסור שיעור תורה, ואפילו בפלפול בבית כנסת שיש שם נשים בעזרת נשים, [וכן בכלי התקשורת השונים, אע"פ שמאזינות להם נשים רבות], ואין בזה האיסור של לימוד נשים דברי תורה. (לבוש מלכות עמ' קי)

ברכת התורה לנשים

נשים חייבות לברך ברכת התורה בכל יום, משום שחייבות ללימוד את ההלכות המצויות להם. (מהר"ל סי' קצט, מג"א סי' רפב סק"י)

יציאה מבית הכנסת בשעת קריאת התורה

יש מי שסובר שמכיוון שנשים אינם חייבות בלימוד תורה מותר להם לצאת בשעה שהציבור קוראים בספר תורה, ואין בהם משום 'ועובי ה' יכלו'. (כה"ח סי' קמו אות ב)

סיכום לימוד תורה לאשה

לימוד תורה לאשה, נמצא שיש בו ג' דרגות ונבאר:

- א. איסור – תורה שבע"פ, ושעמי המצוות.
- ב. רשות – מעצמה באשה חכמה.
- ג. חובה – דינים ששיכחה בהם.

כיסוי ראש בשעת לימוד תורה לאשה

מעיקר הדין נשים בזמן שמברכות תפילה ולימוד תורה (בדברים הנצרכים להם), צריכות לכסות רוב ראשן (ככל דיני כיפה בגבר) ואף בנות רווקות צריכים לנהוג בזה, אך כיום לא נהגו כן, ומכל מקום ראוי שלכל הפחות ינהגו כן כשלומדות תנ"ך בהזכרת ה' ובברכת המזון ובתפילת עמידה. (שו"ת ישכיל עבדי ח"ז דף רפט ע"א, בהשמות לאו"ח סי' א, וכך אמר הגר"ש אלישיב להגר"ע יוסף שיש להקל כיום, מכיון שנהגו היתר בדבר זה, יבי"א חו"ח ח"ו סי' טו בסופו, ובח"ט או"ח סי' קח אות נ, שו"ת אור לציון ח"ב עמ' סו, ציץ אליעזר ח"ב סי' יג, פס"ת סימן צא הערה 17, ס' תפלה כהלכתה פ"ז הערה ע"ד)

אמירת קדיש ע"י אשה אחר לימוד בביתה

יש מהפוסקים שהתירו לאשה לומר קדיש אחר לימוד תורה שהתקיים בביתה, ולא חששו בזה משום איסור קול באשה ערוה באמירת הקדיש. (שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' צג, שערי תשובה סי' קלב ס"ק ה, שו"ת תשובה מאהבה ח"ב סי' רכט אות י שהביא את דברי החו"י שאסר בנ"ד אך העיד שראה בפראג שנהגו כך, ובגשר החיים פרק ל אות ח סע' ה, חזו"ע אבולות דיני קדיש עמ' שנו, שו"ת יד יצחק ח"ג סי' שמ)

הוראת הלכה ע"י אשה

אשה חכמה הבקיאה בהלכה, שנשאלת הלכה למעשה משכנתה וחברתה, יכולה להורות לה כדת מה לעשות, אבל אין לה לדון בזה. (ספר החינוך מצוה קנ"ב, ברכ"י חו"מ ס' ז' ס"ק ל"ב, לימוד התורה, זכאי פי"ד הל' ח, ועי' בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' מ"ד וסי' מ"ה אם יש למנות אשה להשגיח על כשרות)

מסירת שיעורים לנשים ע"י אשה

יכולה אשה למסור שיעור לנשים בדיני טהרת המשפחה, שבת, ואיסור והיתר וכד', ובפרט אם מוסרת מתוך ספר, וכשנשאלת שאלה שאינה כתובה, אין לה לסמוך על דעתה אלא ישאלו לחכם. (לימוד התורה זכאי פי"ד הל' ט)

לימוד לאשה שאינה טהורה

גם אשה הנמצאת בימי טומאה יכולה ללימוד תורה והלכות ומוסר בדברים שמותרת בהן. (שו"ת יחזה דעת ח"ג סי' ח, שו"ת ציץ אליעזר ח"י ס' ח, שו"ת עשה לך רב ח"ה עמ' שסט שו"ת דברי משה סי' נד)

שיעור לנשים בבית הכנסת

מותר לקבוע שיעור הנמסר על ידי אשה לנשים בתוך בית הכנסת, ובלבד שיבאו בבגדים צנועים, והיא שעה שאין בבית הכנסת גברים ואף לא בחדרים סמוכים.